



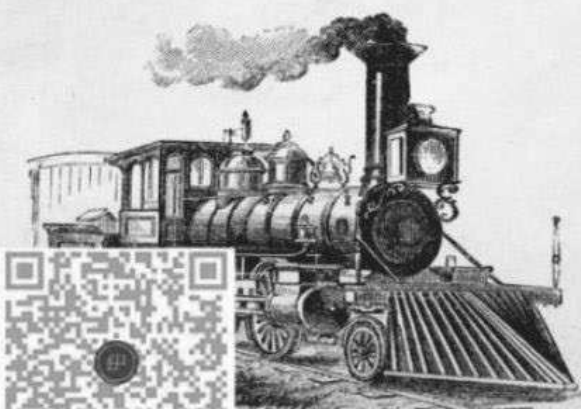
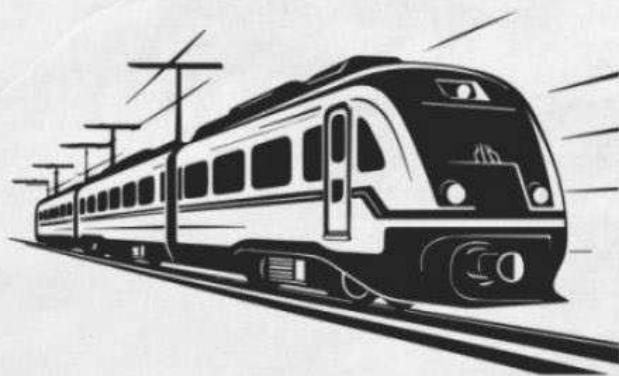
Наукові перспективи
Видавнича група

Актуальні питання у сучасній науці

Серії: державне управління,
економіка, право, педагогіка,
історія, техніка

№ 11(41)
2025

1964



1829

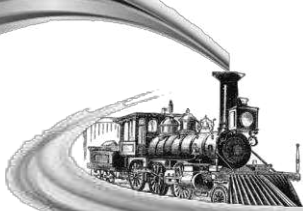
numériques, et
de créateurs de

graphistes capables de
tion, le design graph
e, où chaque image
t se démarquer et à é

odeme** Le design graphique joue
mettre des messages de manière vi
t l'importance d'un bon design pour

un marché concurrentiel. Titre : L'importance
Dans un monde où la communication visuelle est om

graphique jo... entiel dans la transmission d'informations. Les entreprises, les
les particuliers reconnaissent l'impact significatif d'un bon design sur l'engagement et la
du public. En effet, un visuel bien conçu peut captiver l'attention, susciter des émotions et renfor



УДК 373.3.016:[3+94]:159.923-028.77

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11\(41\)-1903-1916](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-11(41)-1903-1916)

Сухопара Ірина Геннадіївна кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orsid.org/0000-0001-6330-7825>

Миколенко Надія Юріївна магістрант факультету педагогічної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

ДІАГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Дослідницькі вміння молодших школярів виступають основою формування знань, отримання і опрацювання нової інформації, розвитку самостійності, творчості, допитливості. Дослідницькі вміння молодших школярів розглядаємо як сукупність інтелектуальних, практичних, емоційних дій для вирішення завдань дослідницького спрямування. Серед таких умінь визначаємо: вміння бачити проблеми; ставити запитання; робити припущення; давати визначення поняттям; спостерігати; порівнювати; класифікувати; структурувати матеріал; робити висновки; доводити власні ідеї. Зміст громадянської та історичної освітньої галузі допомагає опановувати дослідницькі вміння, які співвідносяться з результатами, що визначені в Державному стандарті початкової освіти.

Для визначення рівня сформованості дослідницьких умінь учнів 3 класу були запропоновані практичні завдання дослідницького характеру на матеріалі змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Таких завдань було розроблено шість і кожне відповідало одному з дослідницьких умінь: ставити проблемні запитання, планувати власне дослідження, збирати, аналізувати інформацію з текстового джерела, порівнювати, класифікувати інформацію, формулювати висновки. До кожного завдання були визначені кількісні (кількість правильних відповідей) та якісні показники (правильність, повнота, логічність відповіді, оригінальність, точність у виконанні завдання, відсутність повторень). Аналіз отриманих емпіричних даних засвідчив, що в учнів 3 класу краще сформовані вміння класифікувати (60% середній, 20% високий і низький рівень), порівнювати (55% середній, 20% високий, 25% низький рівень), робити висновки і планувати дослідження висновки (50% середній, 30% високий, 20% низький рівень). Нижчі показники сформованості вміння ставити запитання (45%



середній, 35% високий, 20% низький рівень) та збирати інформацію (45% середній, 15% високий, 40% низький рівень). Для кращого опанування учнями дослідницькими вміннями доцільно обирати матеріал, що розташований довкола, викликає інтерес, емоції, враховує особистий досвід, надавати перевагу практичним способам дослідницької діяльності.

Ключові слова: дослідницькі вміння, дослідницькі завдання, дослідницька діяльність, громадянська та історична освітня галузь, молодші школярі.

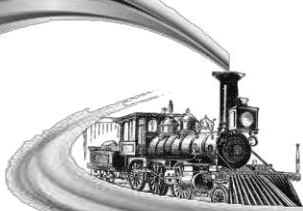
Sukhopara Iryna Gennadiyevna PhD in Pedagogic sciences, Senior Lecturer at the Department of Elementary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orsid.org/0000-0001-6330-7825>

Mykolenko Nadiia Yuriyivna graduate student, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv

DIAGNOSTIC ASPECT OF FORMING RESEARCH SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS DURING THE STUDY OF CIVIC AND HISTORICAL EDUCATIONAL FIELD

Abstract. The research skills of younger schoolchildren serve as the basis for the formation of knowledge, obtaining and processing new information, and developing independence, creativity, and curiosity. We consider the research skills of younger schoolchildren as a set of intellectual, practical, and emotional actions to solve research-oriented tasks. Among such skills, we define: the ability to see problems; ask questions; make assumptions; define concepts; observe; compare; classify; structure material; draw conclusions; prove one's own ideas. The content of the civics and history education field helps to master research skills that correlate with the outcomes defined in the State Standard of Primary Education.

To determine the level of development of research skills of 3rd grade students, practical tasks of a research nature were proposed based on the content material of the civic and historical educational field. Six such tasks were developed, each corresponding to one of the research skills: asking problem questions, planning one's own research, collecting and analyzing information from a text source, comparing and classifying information, and formulating conclusions. До кожного завдання були визначені кількісні (кількість правильних відповідей) та якісні показники (правильність, повнота, Quantitative (number of correct answers) and qualitative indicators (correctness, completeness, logicity of the answer, originality, accuracy in completing the task, absence of repetitions) were determined for each task.логічність відповіді, оригінальність, точність у виконанні завдання, відсутність повторень). Analysis of the empirical data obtained showed that 3rd grade students have better



developed skills in classifying (60% average and 20% high and low level), comparing (55% average and 20% high and 25% low level), drawing conclusions and planning research conclusions (50% average and 30% high and 20% low level). Lower indicators of the development of the ability to ask questions (45% average and 35% high and 20% low level) and collect information (45% average and 15% high and 40% low level). For students to better master research skills, it is advisable to choose material that arouses interest, emotions, is located around, and to give preference to practical methods of research activity.

Key words: research skills, research tasks, research activities, civics and history education, younger schoolchildren.

Постановка проблеми. Сучасна початкова освіта спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів, серед яких важливе значення мають дослідницькі вміння, які виступають основою формування знань, отримання і опрацювання нової інформації, розвитку самостійності, творчості, допитливості. Формування таких умінь забезпечує розвиток пізнавальної активності, критичного мислення, здатності ставити цілі та знаходити шляхи їх досягнення. Державний стандарт початкової освіти визначає розвиток умінь спостерігати, ставити запитання, висувати припущення, аналізувати інформацію та робити висновки як один із провідних результатів навчання у молодшому шкільному віці. Особливого значення дослідницькі вміння набувають під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі, яка допомагає пізнавати минуле і сучасне, досліджувати традиції українського народу. На процес формування дослідницьких умінь учнів початкової школи впливають вікові новоутворення, провідний вид діяльності, соціальна ситуація розвитку. Цей процес знаходиться ще на початковому етапі і вимагає допомоги вчителя в активізації пізнавальних інтересів, організації самостійної дослідницької діяльності учнів. Важливо розуміти рівень сформованості різних груп дослідницьких умінь школярів для визначення поетапного їх формування, врахування вікових особливостей на кожному етапі для надання допомоги учням в збагаченні дослідницького досвіду, набутті дослідницької поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження категорії «дослідницькі вміння» представлені в теоретичному аспекті в працях С. Буднік, Л. Голодюк, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, О. Ляшенко, Т. Мієр, Н. Недодатко, Н. Падун, С. Омельчука та інших. Питання сутності, структури, класифікації дослідницьких умінь здобувачів початкової освіти розкриті в роботах О. Вознюк, Г. Єніної, А. Мартін, О. Нікітіної, І. Раєвської, С. Свічкарь. Практичні аспекти формування дослідницьких умінь молодших школярів під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі розглядалися в межах вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у роботах Н. Бібік, Н. Білоусової,

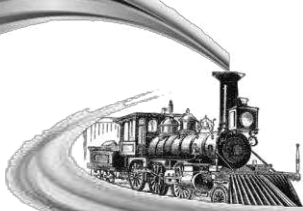


Т. Водолазської, Т. Гільберг, Т. Гордієнко, Н. Дикої, Г. Черненко, проте не виокремлювався громадянський, історичний, народознавчий аспект. Автори, здебільшого, обирають для організації дослідницької діяльності учнів початкової школи природничий матеріал.

Вікові особливості психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку та їх вплив на формування дослідницьких умінь окреслені в дослідженнях С. Волошина, Г. Костюка, О. Скрипченко, Н. Фалько, М. Янковчука. Діагностика формування дослідницьких умінь учнів початкової школи фрагментарно представлена в літературі: під час проєктної діяльності відображена в матеріалах К. Поліщук; ставити запитання подана в тезах О. Лазаревої і К. Лазаревої; засобом міні-досліджень на уроках математики в статті Н. Дикої і О. Марченко. Питання діагностики формування дослідницьких умінь молодших школярів під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі недостатньо представлена та потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в аналізі емпіричних досліджень і висвітленні результатів діагностики сформованості дослідницьких умінь учнів 3 класу з вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Дослідницькі вміння посідають особливе місце серед навчальних умінь учнів початкової школи, оскільки допомагають мислити, пізнавати нове, невідоме, самостійно здобувати, опрацьовувати, застосовувати інформацію в практичній діяльності, обдумувати рішення, прогнозувати, планувати власні дії, представляти результати. Дослідницькі вміння вчені трактують як: «сукупність інтелектуальних і практичних дій, що визначають готовність особистості виконувати розумові та практичні дії, які відповідають дослідницькій діяльності, з використанням знань і життєвого досвіду, осмисленням мети, умов, засобів діяльності щодо вивчення процесів, фактів, явищ» (С. Буднік) [1, С. 132]; «сукупність інтелектуальних і практичних дій, що забезпечують здатність особистості до самостійних спостережень, узагальнення, аналізу процесів і явищ дійсності; до набуття нових знань і застосування їх відповідно до поставленої мети дослідницької діяльності» (М. Вашуленко, С. Дубовик) [2, С. 4]; «сукупність систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність учнів та студентів до творчого пошукового розв'язання пізнавальних задач» (О. Вознюк) [3, С. 51]; «сукупність інтелектуальних, практичних і організаторських умінь, спрямованих на виконання діяльності дослідницького характеру» (М. Головань, М. Яценко) [4, С. 59]. Як бачимо, науковці розуміють дослідницькі вміння як сукупність знань, інтелектуальних і практичних дій, навичок особистості, поглядів і переконань, досвіду, які необхідні для дослідницької діяльності. Вважаємо, що дослідницькі вміння молодших школярів, з урахуванням їх віку і можливостей, можна визначити як сукупність інтелек-



туальних, практичних, емоційних дій для вирішення завдань дослідницького спрямування.

У структурі дослідницьких умінь учнів початкової школи дослідники Н. Недодатко, С. Буднік визначають такі компоненти як: «пізнавальний (уміння, які становлять систему мислительних операцій або дій (аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення)); діяльнісний (використання літератури, добір приладів і матеріалів для експерименту, оформлення результатів дослідження у вигляді графіків, таблиць, діаграм і т. ін.); саморегулятивний (уміння організувати свою діяльність, визначати методи, засоби, послідовність і термін виконання навчального-дослідницького завдання, уміння перевірити й оцінити якість його виконання)» [1, С. 132].

Аналіз літератури засвідчив різні погляди науковців щодо класифікації видів дослідницьких умінь школярів. Так М. Ващуленко і С. Дубовик визначають:

«операційні вміння – спостерігати, порівнювати, аналізувати, синтезувати, абстрагувати, узагальнювати, структурувати і систематизувати матеріал, класифікувати, виділяти головне, застосовувати аналогію, робити індуктивні й дедуктивні висновки, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовувати знання і вміння в новій ситуації, виявляти проблему, висувати гіпотезу, бачити різні підходи до вирішення проблеми і знаходити оптимальний спосіб її розв'язання, прогнозувати й оцінювати результат;

технічні вміння працювати з літературою – конспектувати, анотувати, реферувати, складати й використовувати бібліографію, добирати необхідний для дослідження матеріал, організовувати експеримент, описувати отриманий експериментальний матеріал, робити висновки й оформляти результати свого дослідження у формі доповіді, реферату, статті;

організаційні вміння – визначати мету і завдання дослідження, вибирати найефективніші методи і засоби для роботи, здійснювати самоконтроль і саморегуляцію дослідницької діяльності, перебудовувати свою діяльність у разі потреби, аналізувати і контролювати результати своєї діяльності з метою її поліпшення;

комунікативні вміння – викладати свої думки, вести дискусію, відстоювати власні міркування, встановлювати ділові стосунки з науковим керівником і товаришами, застосовувати прийоми співпраці у процесі дослідницької діяльності (обговорення завдання і розподіл обов'язків, взаємодопомога і взаємоконтроль), виступати з повідомленням про результати дослідження [2; 3].

Дослідниця С. Свічкарь визначає дослідницькі вміння відповідно до основних етапів дослідницької діяльності: «актуалізації проблеми (виявити проблему і визначити напрямок майбутнього дослідження); визначення сфери дослідження (сформулювати основні питання, відповіді на які ми хотіли б

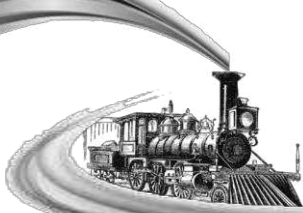


знайти); вибору теми дослідження (спробувати якомога суворіше позначити межі дослідження); вироблення гіпотези (розробити гіпотезу або гіпотези, в тому числі повинні бути висловлені і нереальні, провокаційні ідеї); виявлення і систематизація підходів до вирішення (вибрати методи дослідження); визначення послідовності проведення дослідження; збір і обробка інформації (зафіксувати отримані знання); аналізу та узагальнення отриманих матеріалів (структурувати отриманий матеріал, використовуючи відомі логічні правила та прийоми); підготовки звіту (дати визначення основним поняттям, підготувати повідомлення за результатами дослідження); виступу (захистити результати публічно перед однолітками, відповісти на питання)» [5, С. 199]. На нашу думку, більш доцільною є класифікація О. Савенкова, яка відображає логіку наукового дослідження і відповідає віку учнів початкової школи. Автор визначає такі дослідницькі вміння, як: вміння бачити проблеми; вміння ставити запитання; вміння висувати гіпотези; вміння давати визначення поняттям; вміння класифікувати; вміння спостерігати; вміння і навички проведення експериментів; вміння робити висновки й умовиводи; вміння структурувати матеріал; вміння пояснювати, доводити і захищати свої ідеї [5, С. 199].

Вивчення громадянської та історичної освітньої галузі сприяє формуванню дослідницьких умінь здобувачів початкової освіти, оскільки зміст освітньої галузі допомагає пізнавати, відкривати, досліджувати історичне минуле України, культуру українського народу, своєї родини, а результати вивчення спрямовані на формування дослідницьких умінь: «встановлювати зв'язки між подіями, діяльністю людей та її результатами у часі, пояснювати значення пам'ятних для себе та інших громадян України дат (подій); працювати з різними джерелами соціальної та історичної інформації, аналізувати зміст джерел, критично оцінювати їх; узагальнювати інформацію з різних джерел, розповідаючи про минуле і сучасне; представляти аргументовані судження про відомі факти та історичних осіб, а також про події суспільного життя; аналізувати культурно-історичні основи власної ідентичності, визнавати цінність культурного розмаїття» [6].

Досліджуючи проблему формування дослідницьких умінь в учнів початкової школи, ми визначали наявний рівень сформованості дослідницьких умінь учнів 3-х класів на матеріалі змісту громадянської та історичної освітньої галузі. У дослідженні брали участь 20 учнів Приватного закладу повної загальної середньої освіти Міжнародної американської школи та університету у місті Києві..

Для визначення рівня сформованості дослідницьких умінь учнів були запропоновані практичні завдання дослідницького характеру на матеріалі змісту громадянської та історичної освітньої галузі. Застосування практичних завдань обґрунтовано їхньою здатністю відображати реальні дії школярів у процесі



дослідження, що дозволяє оцінити не лише знання, а й рівень розвитку пізнавальних та аналітичних умінь, логічного мислення, здатності до систематизації інформації, планування діяльності та формування висновків. На відміну від опитувань, які оцінюють переважно словесне відтворення знань або суб'єктивні судження учнів, практичні завдання дозволяють безпосередньо спостерігати прояв дослідницьких умінь у дії та визначати їхній рівень сформованості за конкретними критеріями. Таких завдань було розроблено шість і кожне відповідало одному з дослідницьких умінь, що діагностувалися. Діагностика рівня сформованості дослідницьких умінь молодших школярів здійснювалася на основі виокремлених критеріїв та показників, які добиралися до кожного завдання і враховували кількісні (кількість правильних відповідей) і якісні показники (правильність, повнота, логічність відповіді, оригінальність, точність у виконанні завдання, відсутність повторень).

Для виявлення *вміння ставити проблемні запитання* було запропоновано завдання, яке передбачало аналіз малюнка інтер'єру української хати XVIII–XIX століть і формулювання п'яти запитань, що дозволяють з'ясувати життя людей того часу. Використання цього завдання обґрунтовано тим, що здатність формулювати проблемні питання є першою ланкою дослідницької діяльності, а практична реалізація цього вміння дозволяє оцінити глибину аналітичного мислення учнів. Наводимо зміст завдання.

Завдання 1.

Розглянь малюнок. Уяви що ти журналіст, і можеш дізнатися про життя людей які жили в 1800 році. Придумай 5 запитань, які допоможуть тобі дізнатися більше про життя цих людей.



Рис. 1. Покуть в інтер'єрі хати із с. Беги Коростенського р-ну Житомирської обл. XVIII-XIX ст.



Виконання завдання оцінювали за такими показниками:

високий рівень – учень формулює 4-5 проблемних запитань які спрямовані на з'ясування причин, укладу життя (наприклад, «Як люди готували їжу без електрики?»);

середній рівень – учень формулює 2-3 запитання частково проблемного характеру (Скільки людей жило в хаті? Коли це було?);

низький рівень – формулює запитання репродуктивного характеру, які стосуються змісту.

Результати виконання завдання учнями 3 класу показали, що 7 учнів, що становить 35 % всіх школярів продемонстрували високий рівень сформованості уміння ставити запитання, 9 учнів (45%) виявили середній рівень, лише 4 третьокласники (20%) мали низький рівень. Як свідчать результати діагностики, учням 3 класу ще важко формулювати пошукові та проблемні запитання, які вимагають аналізу, пояснення, з'ясування причин, встановлення причинно-наслідкових зв'язків («Чому?», «Яким чином?», «Для чого?», «Як раніше було?»).

З метою виявлення вміння планувати дослідження запропонували завдання, що передбачало визначення логічної послідовності власних дій щодо вивчення традицій святкування Нового року в минулому. Використання завдання обґрунтовано необхідністю оцінити здатність учнів організовувати власну дослідницьку діяльність, розуміти етапи дослідження та планувати дії послідовно, що неможливо визначити за допомогою формальних опитувань. Наводимо зміст завдання.

Завдання 2.

Ти хочеш дізнатися, як святкували Новий рік твої бабуся та дідусь, коли вони були дітьми. З чого ти почнеш своє дослідження? Визнач порядок дій.

- ☐ Запитаю у бабусі та дідуся
- ☐ Подумаю, що саме хочу дізнатися
- ☐ Подивлюся старі фотографії
- ☐ Розповім іншим про те що дізнався
- ☐ Пошукаю інформацію в книгах

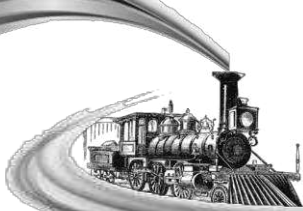
Для оцінювання виконання завдання обрали такі показники:

високий рівень – правильно визначена логічна послідовність дій;

середній рівень – частково правильна послідовність дій, не всі кроки є логічними;

низький рівень – відсутня логічна послідовність дій.

Результати виконання другого завдання третьокласниками, показали, що 6 учнів (30%) продемонстрували високий рівень вміння планувати власне дослідження, 10 здобувачів (50%) виявили середній рівень, а 4 (20%) – низький.



Такі результати свідчать, що вміння організовувати власну дослідницьку діяльність, розуміти етапи дослідження, встановлювати їх послідовність, логічність, планувати дії ще перебуває в стані формування, що обумовлено розвитком навичок логічного мислення, складністю встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Для визначення *вміння знаходити, аналізувати інформацію* в текстових джерелах учням пропонувалося зазначити конкретні факти з пропонованого тексту про вулицю Шевченка. Вибір завдання обґрунтований необхідністю безпосередньо простежити здатність учнів виділяти суттєву інформацію та аналізувати текст самостійно, що за допомогою опитування оцінити важко.

Завдання 3.

Під час дослідження теми «Моя вулиця» ти натрапив на текст:

«Вулиця Шевченка названа на честь великого українського поета Тараса Шевченка. На цій вулиці розташована бібліотека, дитячий садок №15, магазин «Продукти» та автобусна зупинка. Вулиця була побудована у 1965 році. На ній живе 150 сімей.»

Запиши 5 фактів, які ти дізнався про вулицю Шевченка:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Виконання завдання оцінювалося з врахуванням кількісних і якісних показників:

високий рівень – виписано 5 правильних конкретних фактів;

середній рівень – зазначено 4-3 правильні факти;

низький рівень – виписано менше 3 фактів.

Результати виконання завдання школярами засвідчили, що 8 (40%) третьокласників мають достатній рівень, 9 (45%) – середній, а 3 (15%) учнів виявили низький рівень сформованості вміння збирати та опрацьовувати інформацію. Спостерігається, що більшість учнів володіють навичкою виділення ключової інформації з текстового матеріалу, проте повний обсяг завдань реалізується лише незначною кількістю учнів.

Для діагностики *вміння аналізувати та порівнювати дані* учні виконували завдання, що передбачало порівняння традицій святкування Нового року у власній родині та родині друга з оформленням результатів схематично, у вигляді діаграми Вена. Виконання завдання учнями дозволяє оцінити їх здатність системно обробляти інформацію, виділяти спільне та відмінне, а також схематично представляти результати, що не піддається оцінюванню через прості опитувальні форми.



Завдання 4.

Порівняй як святкують Новий рік у твоїй родині та родині твого друга.
Зроби висновок, користуйся схемою.

У моїй родині:

Хто готує: _____

Що готують: _____

Хто приходить: _____

Які традиції: _____

У родині друга:

Хто готує: _____

Що готують: _____

Хто приходить: _____

Які традиції: _____

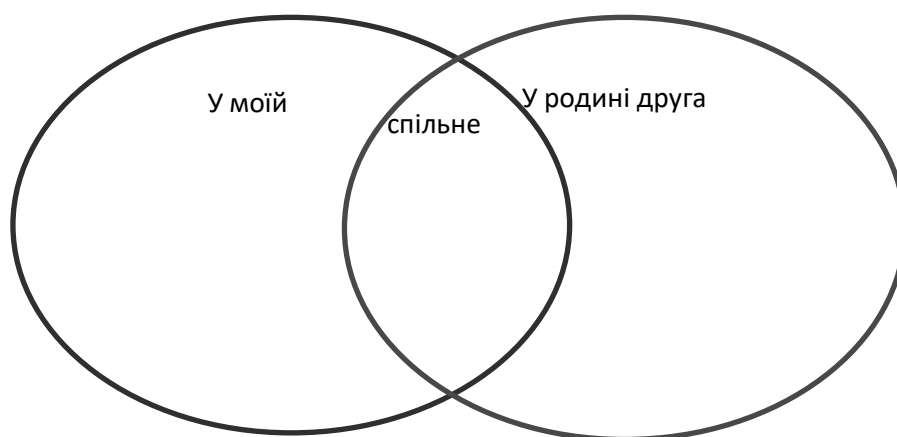


Рис. 2. Діаграма Вена для порівняння результатів у завданні 4

Для визначення рівня сформованості вміння обрали такі показники:

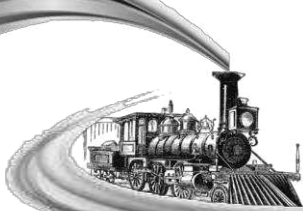
високий рівень – зібрана повна інформація, правильно визначено та записане в діаграму спільне та відмінне;

середній рівень – зібрана повна інформація, спільне та відмінне записане в діаграму частково;

низький рівень – зібрана інформація, порівняння в діаграму не внесене.

Результати виконання завдання на вміння порівнювати інформацію показало такі результати: 5 учнів (25%) продемонстрували високий рівень вміння порівнювати інформацію, структурувати її за допомогою діаграми Вена, 11 школярів (55 %) виявили середній рівень сформованості означеного вміння, 4 здобувачів (20 %) засвідчили низький рівень. Складність виконання завдання викликана вмінням структурувати та схематично подавати інформацію.

З метою визначення сформованості вміння класифікувати об'єкти пропонувався завдання розподілити державні, народні, сімейні свята на групи та



обґрунтовували принцип їх класифікації. Проведення цього завдання обґрунтовано необхідністю оцінити здатність учнів аналізувати ознаки об'єктів, встановлювати логічні зв'язки та систематизувати інформацію, що є суттєвим елементом дослідницьких умінь. Наводимо зміст завдання.

Завдання 5.

Розподіли запропоновані свята на групи. Дай назви цим групам.

Свята: Новий рік, День Конституції України, Різдво, Івана Купала, День пам'яті та примирення, Великдень, Трійця, День Соборності України, День народження

Група 1. (назва):

Група 2. (назва):

Група 3. (назва):

Для оцінювання завдання визначили кількісні та якісні показники:

високий рівень – класифікує за 2-3 різними критеріями, прослідковується логіка в класифікації, розуміє зв'язки між святами;

середній рівень – класифікує за 1-2 критеріями;

низький рівень – не може пояснити принцип класифікації.

Результат виконання завдання, яке передбачало продемонструвати вміння класифікувати показав, що 4 учнів (20%) мають високий рівень, 12 школярів (60%) виявили середній рівень, 4 третьокласників (20 %) зафіксували низький рівень. Складність виконання завдання могла бути обумовлена недостатньо сформованим вмінням самостійно визначати ознаки для класифікації.

Для визначення рівня сформованості *вміння робити висновки* пропонувався завдання, що дозволяє оцінити здатність учнів інтегрувати отриману інформацію та робити аргументовані висновки, що є ключовим показником сформованості дослідницьких умінь. У завданні учням пропонувався сформулювати висновки на основі аналізу поданих соціальних змін у районі. Наводимо зміст завдання.

Завдання 6.

Проаналізуй ситуацію та зроби висновок.

За останній рік у твоєму районі:

- відкрили новий дитячий садок;
- відремонтували дорогу;
- поставили нові лавочки у парку;
- відкрили спортивний майданчик;
- встановили нові ліхтарі.

Що спільного у всіх цих змінах?

Для кого зроблені ці покращення?

Про яке ставлення влади до жителів свідчать ці ситуації?

Зроби загальний висновок _____



Завдання оцінювали з врахуванням показників:

високий рівень – відповідь змістовна, з елементами аналізу, учень розуміє громадську спрямованість змін;

середній рівень – висновки короткі та поверхневі, не проведений аналіз ситуації;

низький рівень – часткові висновки або повністю відсутні.

Результат виконання завдання показало, що 6 учнів (30%) виявили високий рівень сформованості вміння робити висновки, 10 третьокласників (50%) мали середній рівень, 4 школярів (20%) засвідчили низький рівень. Такі результати пояснюються складністю у виділенні головної думки, самостійним формулюванням висновку, що обумовлено недостатнім розвитком словесного, логічного мислення третьокласників.

Аналіз та узагальнення отриманих емпіричних даних сформованості дослідницьких умінь засвідчило, що в учнів 3 класу краще сформовані вміння класифікувати (60% середній, 20% високий і низький рівень), порівнювати (55% середній, 20% високий, 25% низький рівень), робити висновки і планувати дослідження (50% середній, 30% високий, 20% низький рівень). З нижчими показниками виявилися сформовані вміння ставити запитання (45% середній, 35% високий, 20% низький рівень) та збирати інформацію (45% середній, 15% високий, 40% низький рівень). Узагальнені результати сформованості дослідницьких умінь учнів 3 класу схематично представлені в діаграмі (рис.3).

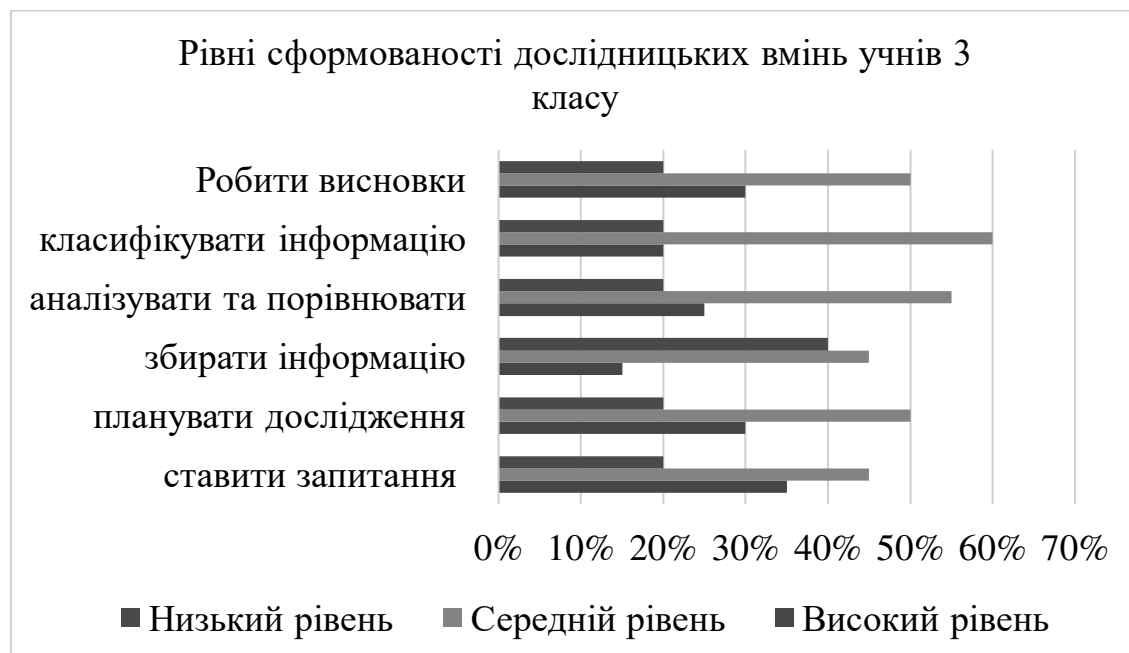
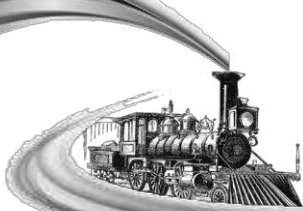


Рис. 3. Узагальнені результати сформованості дослідницьких умінь учнів 3 класу з вивчення громадянської та історичної освітньої галузі



Результати дослідження підтверджують, що 25% школярів досягли високого рівня володіння дослідницькими вміннями і 15% здобувачів мають низький рівень. Проте більшість 60% учнів засвідчили середній рівень сформованості дослідницьких умінь. Виявилось, що краще третьокласники вміють класифікувати, порівнювати інформацію, знаходити спільне і відмінне за пропонованими вчителем ознаками, планувати послідовність дій для вивчення певного об'єкта, робити висновки за допоміжними запитаннями педагога. Недостатньо сформовані вміння, які потребують аналізу, пояснення, встановлення причин, а саме ставити пошукові запитання, збирати, виокремлювати інформацію з текстових джерел.

Вважаємо, що для кращого опанування учнями такими дослідницькими вміннями, як бачити проблеми, ставити запитання, висувати гіпотези, спостерігати, класифікувати, порівнювати, структурувати матеріал, робити висновки доцільно під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі:

пропонувати для пізнання, дослідження, вивчення матеріал, що ознайомлює з минулим, розповідає про історичні події, традиції, побут, предмети української спадщини, видатних особистостей, знаходить емоційний відгук у молодших школярів;

обирати реальні об'єкти для розгляду, які розташовані довкола – світлини, книжки, предмети побуту, одягу з старої шафи, родинні реліквії, казки, легенди, пісні минулих часів, які знайомлять з історією через власну родину, особистий досвід;

надавати перевагу практичній дослідницькій діяльності, в ході якої учні будуть проводити інтерв'ю з людьми поважного віку, дізнаючись про минуле, створювати власні макети, мапи, музеї в класі, виставки, відтворювати історичні події, побут українців у грі, встановлювати історичну послідовність за допомогою «живої» лінії часу;

розробляти дослідницькі завдання з використанням наочних, візуальних засобів, інструкцій, допоміжних запитань, схем для виконання, які сприяють формуванню дослідницьких умінь молодших школярів;

мотивувати допитливість, схильність до пізнання, пошуку, відкриття нового, створюючи пізнавальне освітнє середовище в класі.

Висновки. Результати емпіричного дослідження процесу формування дослідницьких умінь молодших школярів під час вивчення громадянської та історичної освітньої галузі виявили, що учні краще оволоділи вміннями класифікувати, порівнювати інформацію, планувати послідовність дій для організації дослідження, робити висновки за допоміжними запитаннями педагога. Недостатньо сформовані вміння ставити пошукові запитання, збирати, аналізувати інформацію з пропонованого джерела, які вимагають аналізу, встановлення причин, виділення головного. Значні можливості для формування дослідницьких умінь учнів початкової школи має вивчення громадянської та історичної



освітньої галузі в початковій школі, яка пропонує ознайомлення, пізнання, дослідження минулого, культури, побуту, традицій українського народу через власні родинні історії, створення власних колекцій, виставок, мап, макетів, ігрове моделювання історичних подій, виконання дослідницьких завдань.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці дослідницьких завдань для вивчення громадянської та історичної освітньої галузі в 3 класі.

Література:

1. Буднік С. Навчально-дослідницькі уміння: сутнісно-структурний аналіз. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2013. Випуск 7. С. 130–133.
2. Вашуленко М., Дубовик С. Формування дослідницьких умінь на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2019, №9. С. 3–6.
3. Вознюк О.В. Формування дослідницьких умінь та актуалізації дослідницьких здібностей у дітей та молоді. *Наукові записки Малої академії наук України. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 2. С. 50 – 62.
4. Головань М.С., Яценко В.В. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі*. 2012. Випуск VII. С. 55–62.
5. Свічкач С. Сутність та структура дослідницьких умінь молодших школярів. *Вісник українсько-туркменського культурно-освітнього центру*. 2019. С. 197–199.
6. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2025).

References

1. Budnik S. (2013) Navchalno-doslidnytski uminnia: sutnisno-strukturnyi analiz. [Teaching and research skills: substantive-structural analysis]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi ukrainky. Pedahohichni nauky*, 7, 130–133 [in Ukrainian].
2. Vashulenko M., Dubovyk S. (2019) Formuvannia doslidnytskykh umin na urokakh ukrainskoi movy [Formation of research skills in Ukrainian language lessons]. *Uchytel pochatkovoi shkoly – Elementary school teacher*, 9, 3–6 [in Ukrainian].
3. Vozniuk O.V. (2012) Formuvannia doslidnytskykh umin ta aktualizatsii doslidnytskykh zdibnostei u ditei ta molodi [Formation of research skills and actualization of research abilities in children and youth]. *Naukovi zapysky Maloi akademii nauk Ukrainy – Scientific notes of the Minor Academy of Sciences of Ukraine. Serii: Pedahohichni nauky*, 2, 50 – 62 [in Ukrainian].
4. Holovan M.S., Yatsenko V.V. (2012) Sutnist ta zmist poniattia «doslidnytska kompetentnist» [The essence and content of "research competence"]. *Teoriia ta metodyka navchannia fundamentalnykh dystsyplin u vyshchii shkoli – Theory and methodology of teaching fundamental disciplines in higher education*, VII, 55–62 [in Ukrainian].
5. Svichkar S. (2019). Sutnist ta struktura doslidnytskykh umin molodshykh shkoliariv [The essence and structure of research skills of younger schoolchildren]. *Visnyk ukrainsko-turkmenskoho kulturno-osvitnoho tsentru – Bulletin of the Ukrainian-Turkmen Cultural and Educational Center*, 197–199 [in Ukrainian].
6. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. №87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 20.10.2025) [in Ukrainian].